

Redan ditt uttal röjer dig.

Några tankar inför den fortsatta prästerliga röstvärden.

»Förvisso är också du en av dem, redan ditt uttal röjer dig ju». Det var en ganska talande och vass replik, som bevarats till eftervärlden av evangelisten Matteus från den dramatiska episoden i apostelen Petrus' liv. Den tillhör den världshistoriska natten, då Frälsaren stod till svars inför översteprästen medan lärjungen trängdes med diverse slödder ute vid kolelden på översteprästens gård. Bland mängden var också den kvicktänkta pigan bland Kaifas tjänstefolk. Hon var tillräckligt lyhörd för klangen i apostelns röst för att raskt och obarmhärtigt kunna avslöja dess ägare såsom allvarligt misstänkt för att vara menedare. Lärjungen kunde visserligen med grova kötteder, som bättre passade sällskapet vid kolelden än gemenskapen kring Mästaren, försöka ge sig sken av att icke ha haft någon beblandelse med »den» mannen, som det just här och i den innevarande situationen var en smula vanskligt att stå i relation till. Men lärjungen kunde inte jäva riktigheten i det vittnesmål, som hans egen strupe avgav. Han förrådde sig genom sitt uttal. Envar kunde ju höra att kvinnan hade rätt, då hon, för att citera Lukas, säger till de kringstående: »Förvisso var också denne med honom; han är ju ock en galilé». Den galileiska dialekten varslade om att han vuxit upp vid Galileiska sjön. Detta var ju ett svårt sannolikhetsbevis för riktigheten i tjänstekvinnans antagande, att han tillhörde den galileiske Mästarens följe.

Redan ditt uttal röjer dig.

Varje talare, också prästen, har anledning att nu och då anställa en personligt närgången meditation av självprovande art över denna bibeltext, som evangelisterna uppsamlat från Jesu sista dag. Ordet, händelsevis bevarat från en spännande situation, utslungat av en okänd, obildad kvinna, bör kunna förmå var och en ordets tjänare att allt emellanåt besinna vilket vittnesbörd, som hans eget röstorgan och hans eget tal avlägger om honom.

Sakens vikt understrykes, om man besinnar i huru hög grad vårt eget omdöme om andra människor bestämmas av det intryck vi få av deras röster. Vi bedöma människor först efter deras klädsel, deras sätt att röra sig och uppträda. Men det kan hända att dessa intryck helt korrigeras, när vi få höra dem tala. Den människa som givit oss ett intryck av förfining och levnadsvett, så länge vi såg henne, avslöjades såsom en tarvlig varelse, när hon började tala. En människa, som givit intryck av ovårdad och ganska enkel individ, växte plötsligt, då vi kom till tals med henne. Det kan hända att det intryck, som det första mötet med medmänniskan givit, ytterligare förstärkes, när hon börjar tala, och att den känsla av sympati, eller likgiltighet eller antipati, vi fått, understrykes. Det rakt motsatta kan också inträffa, i det att de övriga allmänna intrycken totalt förändras, när vi första gången

får höra en vacker, böjlig stämma, som stämmer oss sympatiskt eller en torr, knarrig och befällande ton i rösten gör oss irriterade. Vi äro i själva verket ganska känsliga för själva rösten, och intrycket från talet är av avgörande betydelse.

Den som lärt sig att skilja på röst och röst vet också att ett uppmärksamt iakttagande av uttalet kan röja en hel del intressanta ting om personens förflutna. Dalmasen, gottlänningen och skåningen, för att ta fram några skarpt utpräglade dialekter från vårt eget språkområde, bär ofta i uttalet det oskrivna prästbetyget om födelseorten eller om platsen för uppväxtåren, där personen har lärt sig att tala. Det är inte alltid omedelbart uppfattbart för alla. Uttalet kan ändras, men i regel kvarstår något eller några spår i rösten från hemortens dialekt.

Men också varandras bildningsgrad bedöma vi många gånger efter talet. Avgörande är därvid inte bara innehållet i det som vi höra talas, ej heller formen allenast, eller sättet att gestalta meningarna, utan också själva framförandet är bestämmande för vår uppfattning om den talandes person, intelligens och bildningsgrad. Allt detta tillsammanstaget gör det möjligt för oss att bilda oss en uppfattning om människornas temperament, hennes andliga jämvikt, hennes vilja att förstå och komma i kontakt med omgivningen. Uttalet avspeglar ett stycke av hennes väsen: otålighet, lystnad och fräckhet, likaväl som hennes mildhet, försynthet och godhet.

Men bedöma vi på sådant sätt andra människor bl. a. efter deras tal, så är detta oss anledning nog, att själva söka avlyssna våra röster. Ty rösten är ett stycke av vår egen personlighet, inte bara ett organ i vår kropp. Därför kan den vara oss präster en hjälp i vår gärning men också ett hinder. Den kan avlägga ett vittnesmål, som ligger i linje med det som vi efter mycken överläggning och med mycken möda utformat under predikoföribere-delsen. Den kan också göra åhöraren misstänksam emot oss, såsom tjänstekvinnan blev misstänksam emot Petrus.

Men är då icke rösten sådan den en gång har blivit människan given, så att människan bara har att acceptera den?

Det bör gärna understrykas att var röst har sin bestämda klang och att dess rent fysiska utgångspunkt är given. Detta bör hållas i minne vid all medveten utbildning av rösten. Ty varje röst bör få bli betraktad såsom en individualitet, och denna individualitetens särdrag böra bevaras och vårdas, i den mån som detta är möjligt och tjänligt för helhetsintrycket. För läraren är det angeläget att han avlyssnar elevens röst och rätt analyserar dess möjligheter, icke att han inordnar eleven inom sitt eget röstorgans gränser.

Men en röst är icke bara en del av människans fysiska organism. Den är inte bara en naturprodukt. Den är också en kulturprodukt, d. v. s. resultatet av många och i de flesta fall okända och omedvetna krafters påverkan. Dialekten är ju en påverkan från uppväxtåren och av den miljö, vari barnet levde när det lärde sig

att tala. Såsom barnet hört föräldrarna tala, eller kanske tjänstefolket eller lekkamraterna på gatan, så kommer det självt att tala. Den influensen torde i många fall komma att bli den starkast bestämmande under hela livet.

Senare inflytelser omskapa och korrigerar uttalet. Skolan, inte minst småskolan, betyder härvid utomordentligt mycket. Det synes mig uppenbart att särskild uppmärksamhet borde ägnas åt själva rösten och talet vid våra seminarier och att varje lärare noggrant prövades rörande hans eller hennes sätt att umgås med det svenska språket, ej blott stilistiskt utan också i det vardagliga umgänges-talet. Ingen av de gåvor, som skolans lärare i alla instanser meddelar till sina elever, är dyrbarare än det svenska språket, vars inneboende skönhet kan uppenbaras eller förborgas av läraren redan genom hans eget sätt att umgås därmed.

Naturligtvis står människan, så länge hon överhuvud taget är påverkbar i andligt avseende, under utveckling också i fråga om rösten. Den som länge vistats utomlands undgår knappast att hans eget uttal av det egna tungomålet, färgas av nya tonfall och accenter lånade från det främmande landets språk. Direkt undervisning kan också i hög grad ändra rösten, dess färg, klang och läge. Ingen kan alltså inbilla sig att hans röst just nu är sådan, som den av skapelsens Herre givits honom. Det är många kulturkrafter, som varit med om att forma den. Somliga ha varit till röstens förmån, andra ha skadat den.

Det är därför tillbörligt att detta ytterst förnämliga organ får sin omsorgsfulla vård. Det tillkommer varje talare att medvetet söka tillvarataga dess goda möjligheter och utveckla dem, och likaledes att bekämpa de dåliga, vare sig de äro nedärvda eller förvärvade. Liksom varje annat av kroppens organ tarvar rösten sin fortsatta uppmärksamhet. För prästen är röstens vård en plikt, plikt emot honom själv, emot kyrkan och emot hennes Herre.

När i dessa tider frågan om röstvården blivit på nytt aktuell, och ett nytt intresse för röstorganet väckts också hos prästerna, har det understundom skett efter påpekningar eller påtryckningar utifrån. Lekfolk ha stått upp och bevittnat, att de irriteras i sin kyrkogång av prästens torra och ledsamma diktion eller av hans felaktiga uttal. Tyvärr ha dessa anmärkningar emot prästens liturgiska läsning på ett helt otillbörligt sätt generaliserats.

Ha de någon gång föranlett en eller annan präst med direkt röstfel att söka vård för sin sjuka hals, så har därmed varit gott och väl. Tyvärr tyckes emellertid uppmärksamheten i alltför hög grad ha inriktats på direkt sjukliga tillstånd och på trasiga halsar, eller på påfallande olater i fråga om uttalet. Det tyckes också som om deltagarna i de liturgiska talkurser, som numera anordnas med viss regelbundenhet, mest väntade sig att kurserna vore avsedda för sådana »defekta» halsar. Detta är beklagligt av flera skäl.

De sjuka halsarna äro i regel icke betjänta av behandling un-

der några dagars kurs. De böra hänvisas till halsläkaren. De sjuka halsarna äro vidare, det vågar jag säga med stor bestämdhet, ett mycket litet fåtal bland de svenska prästhalsarna för närvarande. För deras skull finnes det föga anledning att anordna talkurser.

Men däremot borde det betonas kraftigt, att alla präster, gamla och unga, även de som i regel läsa rätt väl, ha behov av att från tid till tid höra de heliga texter, som de själva dagligdags bruka, läsas på ett sätt, som är fritt från den slentrian som så ofta kan komma att låda vid den prästerliga tjänsten, därför att prästen måste fullgöra sin liturgiska tjänst, också när han är trött, indisponerad eller själsligt utsliten. Då faller han lätt nog in i tonfall och manér i fråga om frasering, periodindelning o. s. v., som måste irritera den uppmärksamme lyssnaren. Det synes mig uppenbart att liturgiska talkurser ha sin största betydelse, däri att de kunna ge tillfälle till avlyssnande av texterna och till kritiska samtal, om den rätta tolkningen av dem.

Det synes mig alltså vara två uppgifter, som böra föreligga vid sådana kurser: den ena att deltagarna skola givas tillfälle att avlyssna det svenska språket dess vackraste nyanser och det andra att de skola hjälpas att på nytt intränga i de mycket nötta texterna för att avvinna också dem nya nyanser. Genom ett sådant arbetssätt kunna också kurserna bidra till att prästerskapet hålles andligen vitalt.

Ty det är ju icke nog att prästen föreläser de heliga texterna oklanderligt, så att de kan uppfattas tydligt och klart av åhörarna också i en stor kyrka; själva framförandet måste vara sådant att åhöraren besinnar innehållets livsviktiga art för själen. Och liksom rösten är själens spegel hos den föreläsande så är den också en brygga, på vilken budskapet når fram till den lyssnande själen.

Den liturgiska läsningen uppenbarar för den uppmärksamt lyssnande, ofta på ett obarmhärtigt sätt, den föreläsandes intelligens, hans teologiska kunskap och hans religiösa mognad. Därför kan det hända, att en enkel lekman, som är väl förtrogen med den Heliga skrift och skriftens innebörd, avtvingar sina åhörare ett helt annat intresse för själva saken, än den skicklige skådespelaren kan göra, i trots av att den senare både behärskar sin röst på ett förnämligare sätt och också vet att bättre återge språkets nyanser. Religiöst faller det hela till marken, därför att han icke mäktat tränga ned till skriftens rätta förstånd. Det är många klangsköna röster, som avslöjat religiösa och teologiska analfabeter.

Det är därför icke nog för de liturgiska fortbildningskurserna att enbart syssla med röstorganet och dess klangeffekter. Rösten skall övas, så att den duger att vara det gudomliga ordets tjänare, och dess vård skall ställas in under aspekten av att talandet är en väsentlig del av vårt framträdande som präster i Guds försam-

ling. Rösten skall göras till ett lydigt redskap för ett intellekt, som tränats i hård teologisk skola. Röstvärden blir alltså i varje fall för prästens vidkommande en del av personlighetens fostran.

Om en förnämlig sceninstruktör fälldes det omdömet att han var en diktare, vars hjärta gav orden friskt och nyskat liv. Att ge heliga, av oss själva ofta hårt brukade och kanske redan starkt slitna orden, friskt och nyskat liv, det är vår uppgift som liturger. Det går inte med mindre liturgen själv öser ur ett ständigt nyskat andens liv i sitt eget hjärta. Om den helgelsens process, som hör hemma i den kristnes eget andeliv, uppenbaras i hans tal och hans läsning, kan förvisso kvinnans vittnesmål om lärjungen bli ett gott och värdigt äremåle över en god liturg:

Ditt uttal röjer dig.

Arthur Adell.

Svensk orgelkonst under 1940.

Ej heller den svenska orgelkonsten och dess företrädare ha kunnat undgå att känna tidsläget tunga hand under det år som gått. Fortbildningsarbetet i form av kurser har nästan fullständigt måst ligga nere. Stimulerande och befruktande konsertuppträdanden av utländska konstnärer ha uteblivit, liksom ock konsertbesök i utlandet av svenska orgelspelare måst inskränkas till ett minimum. Militärinkallelser och bensinbrist ha lagt svåra hinder i vägen för våra orgelbyggare att utföra och fullfölja arbeten de åtagit sig. Den inskränkning vår radio blivit ålagd att genomföra har självfallet även drabbat orgelmusiken. Med dess större glädje är det vi kunna konstatera, hurusom aktiviteten på ett särskilt område snarare intensifierats än avmattats. Jag åsyftar nyskapandet av orgelmusik. Ett förhållandevis stort antal nya verk ha nämligen utgivits eller komponerats under året. För mer än en bland våra tonsättare har tydligen komponerandet varit en god avledare i nervkriget.

Av nyutgivna tonsättningar märkas främst Otto Olsson: Preludium och fuga i diss-moll (Hansens förlag) recenserad i Kyrkomusikernas Tidning av N. G. Zettergren, i K. S. F., av W. Ahlén, Jacob Nyvall: Vår blick mot helga berget går, koralvariationer (Nord. Musikförlaget), rec. i K. M. T. av N. G. Zettergren, i K. S. F. av W. Ahlén, i Tidskrift f. kyrkomusik av Alb. Runbäck, Daniel Olson: Partita över kor. Var är den vän som överallt jag söker och Tre gammalkyrkliga melodier (Gehrmans) rec. i K. S. F. av W. Ahlén, Preludier till den svenska koralbokens samtliga melodier, utgivna av O. Lindberg, H. Weman och D. Wikander (Diakonistyrelsens förlag) samt Valdemar Söderholm: Tre orgelstycken